

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ВІСНИК
ПРИКАРПАТСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ВИПУСК 32

На пошану доктора мистецтвознавства, професора
Карась Ганни Василівни

**ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
2015**

УДК 78.07(477); 054.72 (477); "19"; 008

Ольга Олексюк

**ГАННА КАРАСЬ: УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРЫ
ЗМОГЛА ВІДБУТИСЯ В ХХ СТОЛІТТІ ЗАВДЯКИ ГЛИБОКІЙ ЗАКОРІНЕНОСТІ В
НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРУ**

У статті розкриваються концептуальні ідеї Ганни Карась щодо музичної культури української діаспори. Висвітлюється внесок автора у розвиток музичного діалогу діаспори з народами світу. Особливим є перспективні напрями формування міжкультурної компетентності студентів на основі музичного діалогу діаспори з народами світу.

Ключові слова: українська музична культура, західна діаспора, діалог культур.

Упродовж багатьох століть українська культура розвивалася за умов неусамітненого буття етносу, часто-густо за його національними межами, не його рідною мовою. Проте донедавна вважалося, що вона включає в себе доробок лише тих видатних особистостей, які творили на теренах рідної землі. Через це за її межами опинилися і Юрій Дрогобич, який жив і творив у Польщі та Італії, і Дмитро Чижевський, праці якого вийшли в час його емігрантського життя. Багато імен українських філософів, письменників, художників, музикантів були в забутті через різні ідеологічні клеймування, ігнорування державою права людини на світоглядну свободу. А між тим національна належність митця визначається не географічним тереном його проживання, не мовою друкування творів, не прихильністю його до певної художньої течії, а насамперед духом етнічної самоєдності, яка з необхідністю проглядається в змісті написаних творів, практичній орієнтованості його творчої спадщини – прагненні допомогти своєму народу в історичному самовизначені, в соціальному поступі.

Особливу цінність у цьому контексті становлять роздуми сучасних українських вчених про діаспору. Так скажімо. Ольга Сухомлинська [4] вважає, що останнім часом ми пізнати багато нового про діяльність в еміграції таких видатних постатей української науки як Іван Огієнко, Софія Русова, Григорій Ващенко та ін., які проявили себе переважно за кордоном – у Німеччині, Канаді, Америці. О. Сухомлинська справедливо пілкреслює, що у ХХ столітті значною мірою ускладнюється історична наука, розширюється і поглибується ареал наукової думки, застосовуються феномени, які раніше не були об'єктом дослідження. За таких умов зростає інтерес до персоналій і значна частина творчих біографій стає об'єктом наукової рефлексії. Цей процес є інноваційним в історичній науці. Наукова біографія – це вже певна традиція, притаманна історичній науці взагалі, починаючи із середини XIX століття, коли творча біографія була моделлю і однією з провідних форм наукової думки. Разом з тим, звернення до творчої біографії є і традицією, і інновацією, тому що збагачує і урізноманітнює наше уявлення про історичний процес, сприяє новому прочитанню, а також відкриває нові горизонти, новий зміст, нові цінності цього процесу як важливі складові наукового дискурсу. Персоналія допомагає подати формалізований загальноісторичний процес як діалогічний, полідіалогічний, персоніфікований і конкретизований.

У світлі вищевикладеного зрозуміло, наскільки своєчасною виявилася монографія Ганни Карась «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття», написана в епоху складних перемін в Україні. Уже формульовання розділів у змісті монографії виявляє бачення автором усіх зазначених вище проблем історичної науки і, зокрема, проблеми наповнення персоналіями наукового дискурсу: «українська музична культура західної діаспори: теоретико-методологічному дискурсі», «культурно-мистецьке життя української діаспори: традиції та інновації», «творчість композиторів діаспори в жанрово-стильових проекціях як компонент національної музичної культури», «музична освіта та музикознавство української західної діаспори: збереження традицій та інновацій», «музична культури діаспори ХХ ст. через призму діалогу культур». Як важливо сьогодні усвідомлювати тезу про те, що українська музична культура західної діаспори змогла відбутися у ХХ столітті як соціокультурний феномен завдяки глибокій закоріненості в національну культуру, її традиції, завдяки толерантному співіснуванню в умовах розмаїття культур, паритетній позиції в діалозі культур!

Рідко зустрічається в працях, присвячених українській музичній культурі, такий глибокий аналіз філософсько-культурологічних традицій. Слід зазначити широту наукових підходів (аксіологічний, діяльнісний, семіотичний, ігровий, синергетичний, феноменологічний та герменевтичний), а також багаторазове звернення до праць Дільтея, Гайдегера, Рікerta, Гадамера;

акцентована увага до національної традиції, багатогранно заявленої автором в тексті. Однак, найважливіше, що таке поняття як «персоналія» використовується автором для визначення наукового опису життєвого шляху філософа, письменника, композитора, музиканта-виконавця тощо. Персоналія – це більше ніж творча біографія, це персоніфікований процес утворення цінностей, культури в рамках національної традиції, її конкретизована модель.

Зупинимося детальніше на актуальності наукової біографії в сучасному мистецтвознавстві. У постмодерному суспільстві актуалізуються індивідуальні прояви людської свідомості і поведінки, тому так різко зростає інтерес культуро-творчого пізнання не до соціально-масових явищ, а до явищ духовно-унікальних. Фокус пізнання зміщується з соціальних структур і наводиться на людську індивідуальність, на суб'єктність етносіпільноти та специфічні обставини її життедіяльності, але насамперед – на суб'єктність особистостей. Звичайно, сучасне суспільство як і раніше є соціоцентричним і прағне підкорити життя людини функціональним імперативам безособистісних структур та інститутів. Однак воно стрімко рухається до антропоцентричності, до стану, в якому соціокультурні процеси, структури суспільного життя виростають із самої людини і замикаються на ній, де весь соціальний всесвіт крутиться навколо людини. Цей принцип зміг увійти в сучасне українське буття тільки тому, що він втілює глибокі зміни в соціальній системі, що сформувалася з трьох взаємопов'язаних складників: «сам етнос, людність, котра є і носієм відповідних цінностей, і їхнім творцем; духовно ідеальна реальність – знакові системи (мова), світогляд, філософія, міфологія, історіографія, мистецтво і культура в широкому контексті; предметно-практична реальність, інакше – матеріальна культура, котра є опредмеченням чи втіленням тих або інших ідей та ідеальних проектів» [2, с.17].

Змінюється не тільки соціальне, а й культурне середовище людської життедіяльності. Замість монолітної в ціннісному відношенні культури перед ним виникає багато співіснуючих один з одним культурних світів. Адже у новому соціумі виникає особлива культурна ситуація: в одному просторі свідомості взаємодіють різні духовно-культурні спектри. Західний спектр цінностей, християнський, новочасовий смисли буття співіснують у діалогічному спілкуванні людей, у буденій свідомості кожної сучасної людини [1, с.7].

У представлених Ганною Карась тенденціях духовного життя діаспори акцент переноситься на проникнення у феноменологічні глибини свідомості, на занурення в менталітет нації, який завдяки своїй особистісній структурі найяскравіше виражається і передається за допомогою мистецьких концептуально-образних моделей самої дійсності і ставлення до неї людини певного етносу [5, с. 314]. Необхідні для цього методологічні підходи і відповідні методики упродовж ХХ століття накопичувалися в українському мистецтвознавстві. Серед них, наприклад, герменевтичний підхід і розуміння як один із центральних його аспектів. Ставлячи питання про процедури осягнення смислових структур людського життя герменевтика зосереджується на різних суб'єктивних формах вираження культурної практики, розшифровує зтілені в них цінності, норми, ідеали, вірування тощо. Герменевтичний підхід уможливлює побачити ті аспекти і зв'язки об'єктивного та суб'єктивного, особистісного і надособистісного, які не входять до пояснювальних методик.

Вищевикладені ідеї є неоціненим внеском у розвиток сучасної української педагогіки мистецтва, безумовним координатором якої є міжкультурна компетентність учнівської молоді. Особливістю такої компетентності, на відміну від інших професійних сфер, є наявність мистецької ідентифікації, сформованість її умінь та навичок. Сутність мистецької ідентичності полягає у здатності особистості до ідентифікації образів мистецтва, стилів, жанрів, а також емоційно-образних відчуттів з почуттями і переживаннями героїв творів мистецтва як носіїв етнічного, соціального співтовариства.

Саме в мистецтві, особливо етнічного походження, що ґрунтуються на етнохудожній семантиці, відображені ментальність народу. Ідентичність нації, етносу великою мірою проявляється через музичну мову. Оскільки мова мистецтва опосередковано пов'язана з вербальною мовою, ступінь ідентичності через художність як вищий прояв духовності народу, стає більш сфокусована.

З цього приводу Ганна Карась висловлює низку глибоко продуманих положень. Так, зокрема, автор вважає принциповими всебічний розвиток загальної культури учнівської молоді, широту її кругозору та національну самоідентифікацію. Вагомим здобутком вважаємо узагальнені національні тенденції в музичній освіті закордонного українства ХХ століття, а саме: взаємозв'язок усіх компонентів музичної освіти (релігійного, світського, домашнього); пріори-

Ольга Олексюк. Ганна Каась: українська музична культура західної діаспори змогла відбутися в ХХ столітті

тет духовного і морально-релігійного компонентів у музично-естетичному вихованні; використання у навчальному процесі кращих зразків національного і світового мистецтва, його релігійних, світських і народних жанрів; взаємозв'язок загальної і спеціальної професійної музичної освіти в навчальних інституціях різного типу; викладання музичних дисциплін у комплексі з іншими видами мистецтва тощо. У цілому ж музична освіта українців зарубіжжя сприяла розвитку національної виконавської школи [3, с. 698].

Слід зазначити, що музична культура діаспори враховує багатонаціональний чинник стану суспільства, що впливає на створення робочих планів і програм музичних навчальних закладів. В Україні поки що недостатньо враховується цей чинник, незважаючи на актуальність формування міжкультурної компетентності студентів. Однак існує стійка тенденція до покращення даної ситуації. Так, музична освіта в Україні є конкурентоздатною на світовому ринку освітніх послуг. Ситуативна полікультурність так чи інакше стохастично впливає на транскультурні інтенсії майбутніх фахівців. Ім стає дедалі цікавіше отримати сутність художнього в іншій культурі, а склонність до модних тенденцій інколи робить цей інтерес для молодої людини на певному етапі особистісного становлення культурною домінантною. У період навчання представників студентської молоді з діаспори викристалізовуються дві мотиваційні тенденції: мотивація професійного творчого самовираження через підвищення рівня виконавської майстерності; мотивація освітнепідготовлення європейського музичного мислення як прояву української ментальності.

З урахуванням вищесказаного вважаємо принциповим включення в навчальні плани вищих музичних навчальних закладів кращих відповідей національного і світового мистецтва, у тому числі композицій митців української діаспори. Значною мірою це сприятиме розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів музики за таких умов: 1) злагодження змісту теоретичних дисциплін музичними творами, які транслюють духовний потенціал різних народів, загальнокультурними знаннями і ситуаціями музичного діалогу; 2) освоєння духовного потенціалу музики митців української діаспори в культурному триалозі між викладачем, студентом та музичними творами; 3) створення інтегрованих спецкурсів, присвячених вивченю національних особливостей і специфіки музичного фольклору західної української діаспори.

Насамкінець хотілося б виділити основоположні моменти концепції Ганни Каась, які, з нашого погляду, можуть здійснити «прорив» у розумінні нових реалій української музичної освіти: механізмами підготовки студентської молоді до життя в конкурентному світі, мають виступати забезпечення спадкоємності українських освітніх традицій та інновацій, творче використання педагогічного досвіду західної української діаспори, конструювання змісту освіти і педагогічного процесу з використанням музичного діалогу з діаспорою. Це дає підстави вважати концептуальні ідеї Ганни Каась перспективними для включення в розробку освітніх стандартів нового покоління.

1. Библер В. Диалог и коммуникации – философские проблемы (материалы «круглого стола») / В. Библер // Вопросы философии. – 1989. – №7. – С. 7.
2. Грабовська І. Філософія українського буття : монографія / Ірина Грабовська, Тетяна Ємець, Олександр Мостиєв. – К. : Українська Видавничча Спілка, 2006. – С. 17.
3. Каась Г.В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія / Ганна Василівна Каась. – Івано-Франківськ : Тілівіт, 2012. – 1164 с. – С. 698.
4. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П. Н., 2003. – 68 с.
5. Феномен української культури : методологічні засади осмислення : зб. наук. пр. – К. : Фенікс, 1996. – С. 314.

В статье раскрываются концептуальные идеи Анны Каась о музыкальной культуре украинской диаспоры. Освещается вклад автора в развитие музыкального диалога диаспоры с народами мира. Определяются перспективные направления формирования межкультурной компетентности студентов на основе музыкального диалога диаспоры с народами мира.

Ключевые слова: украинская музыкальная культура, западная диаспора, диалог культур.

The article deals with the conceptual ideas of Anna Karas about the musical culture of the Ukrainian diaspora. Highlights the author's contribution to development of musical diaspora dialogue with the peoples of the world. Outlines the promising directions of formation's intercultural competence of students on the basis of musical diasporas dialogue.

Keywords: Ukrainian musical culture, the western diaspora, dialogue of cultures.

ЗМІСТ

<i>Ігор Цепенда. Ювілей професора Ганни Карась.....</i>	3
---	---

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ГАННИ КАРАСЬ

<i>Мирослав Скорик. Традиція несподіваності.....</i>	6
<i>Віолетта Дутчак, Ганна Карась. Музичні лейтмотиви Ганни Карась.....</i>	9
<i>Людмила Филипович. Музична культура українців діаспори як фактор самоідентифікації та самопрезентації в багатокультурному світі.....</i>	14
<i>Володимир Личковах. Енієстетика імені як поетичний тезаурус людського життя.....</i>	16
<i>Ольга Олексюк. Ганна Карась: українська музична культура західної діаспори змогла відбутися в ХХ столітті завдяки глибокій закоріненості в національну культуру.....</i>	21
<i>Тетяна Мартинюк. Культурний універсум диригентської діяльності Ганни Карась.....</i>	24
<i>Олександр Яковлев. Наукова школа Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.....</i>	28
<i>Людмила Обух. Мистецька складова культурно-громадської діяльності Ганни Карась.....</i>	36

УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА ДІАСПОРІАНА

<i>Любов Кияновська, Олена Паріс. Євген Цегельський у панорамі українсько-чеських культурно-музичних зв'язків міжвоєнного двадцятиріччя.....</i>	44
<i>Микола Мушинка. Софія Дністрянська – призабута українська піаністка, музичний педагог і критик.....</i>	53
<i>Віолетта Дутчак. Капела бандуристів імені Тараса Шевченка (США) – на мистецькій паралелі Україна / діаспора .....</i>	60
<i>Лідія Мельник. Історичні проходи музичною Братиславою.....</i>	66
<i>Ганна Карась. Місія Українського вільного університету у розвитку музикознавства.....</i>	71
<i>Уляна Граб. Українське еміграційне музикознавство у контексті гуманітарного простору «доби МУР-у» (40–50 рр. ХХ ст.).....</i>	78
<i>Брасн Черевик. Від польки до пау-вау : українська індустрія звукозапису у Вінніпегу.....</i>	89

ЦЕРКОВНЕ МИСТЕЦТВО

<i>Юрій Ясіновський. Музичний світ літописця Нестора .....</i>	98
<i>Ольга Зосім. Східнослов'янська духовна пісенність XVI–XX ст. як рецепція протестантської та католицької церковно-музичних традицій.....</i>	105
<i>Богдан Кіндратюк. Дзвони 1778 року з історико-культурного заповідника міста Острога: аналіз оформлень і звучань.....</i>	111
<i>Ірина Дундяк. Постать М. Бідняка в контексті розвитку українського церковного мистецтва другої половини ХХ ст.....</i>	120

ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

<i>Алла Терещенко. Модерністські засади національного стилеутворення в творчості композиторів Заходу та Сходу України: спільна мова та регіональні діалекти.....</i>	125
<i>Олена Немкович. Деякі концептуальні підходи до осмислення проблеми періодизації історії Київського оперного театру.....</i>	130
<i>Володимир Качкан. Філософський концепт культурології Володимира Залозецького.....</i>	138
<i>Адріана Скорик. Телекомунікації як мистецтво у полі культур.....</i>	147
<i>Катерина Станіславська. Видовищність сучасної культури як формотворчий фактор вищої мистецької освіти.....</i>	153
<i>Олександр Опанасюк. Ставропігійські філософські студії: концепт-аналіз інтенцій проекту.....</i>	157
<i>Наталя Савицька. Пізній період творчості Миколи Колесси в мистецькому просторі Львова.....</i>	164